

Υπατία

Από OrthodoxWiki

Η **Υπατία** ήταν μαθηματικός και νεοπλατωνική φιλόσοφος του 4ου/5ου αι. μ.Χ., κόρη του μαθηματικού και αστρονόμου *Θέωνα* από την Αλεξάνδρεια. Στην ίδια αυτή πόλη, η ξακουστή φιλόσοφος γεννήθηκε, δίδαξε αλλά και πέθανε στα 415 μ.Χ., σε ηλικία περίπου 45^[1] ή πειστικότερα, 60 ετών^[2], δολοφονημένη βίαια από όχλο χριστιανών^[3] οι οποίοι την κατέκοψαν με θραύσματα αγγείων^[4] ή κοφτερά όστρακα^[5] και μετά έκαψαν τα σκορπισμένα και αιμόφυρτα μέλη της^[6], ως τραγική κατάληξη μιας σύγκρουσης που "*είχε να κάνει με την πολιτική ζωή της Αλεξάνδρειας*"^[7].

Πίνακας περιεχομένων

- 1 Χρονολογία γέννησης
- 2 Το έργο της
- 3 Μυθιστορηματικές περιγραφές της Υπατίας και ιδεολογικοποίηση των γεγονότων
- 4 Ο θάνατος της Υπατίας
 - 4.1 Αξιοπιστία των πηγών
 - 4.2 Η πορεία προς τα τραγικά γεγονότα και η ερμηνεία τους
 - 4.3 Συμπεράσματα
 - 4.4 Ανίχνευση των ευθυνών του Κύριλλου Αλεξανδρείας
- 5 Αρχαίες Πηγές για την Υπατία
- 6 Υποσημειώσεις
- 7 Βιβλιογραφία

Χρονολογία γέννησης

Στη βιβλιογραφία, οι χρονολογίες γέννησης που συναντάμε για την *Υπατία* είναι δύο: το έτος 370 και τα έτη 355/360 μ.Χ. Η χρονολογία 370 προέρχεται από την ερμηνεία της φράσης "*ήκμασεν επί της βασιλείας Αρκαδίου*"^[8] την οποία συναντάμε στο λεξικό *Σούδα* και η οποία προέρχεται από ένα λεξικό για τους Έλληνες συγγραφείς του *Ησύχιου της Μιλήτου* (γνωστού ως *Επιφανούς*), το οποίο γράφτηκε τον 6ο αιώνα^[9]. Αν δηλαδή η *Υπατία* είχε γεννηθεί το 370, θα βρισκόταν στην ωριμότητα της

γύρω στο 400, που ήταν περίπου το μέσο της βασιλείας του Αρκαδίου (395-408).

Αν και η χρονολογία 370 συναντάται πολύ συχνά, εντούτοις "αρκετές ενδείξεις από άλλες πηγές μας οδηγούν να τοποθετήσουμε τη γέννηση της

νωρίτερα"^[10]. Συγκεκριμένα, ο Ιωάννης Μαλάλας (491-578) αναφέρεται στην ηλικία της Υπατίας με την έκφραση "ην δε παλαιά γυνή"^[11] και φαίνεται να "υποστηρίζει με πειστικότητα ότι, την εποχή του φρικτού θανάτου της, η Υπατία ήταν αρκετά ηλικιωμένη", οπότε, "βασιζόμενοι στον Μαλάλα, ορισμένοι λόγιοι...σωστά υποστηρίζουν ότι η φιλόσοφος γεννήθηκε γύρω στο 355 και ήταν

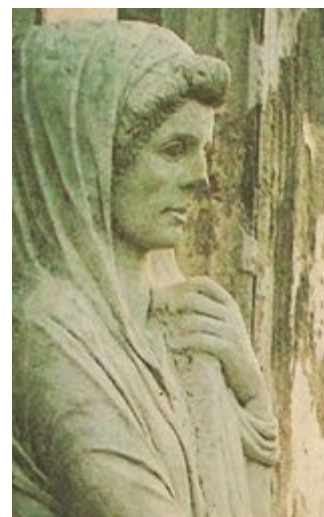
περίπου 60 ετών όταν πέθανε"^[12]. Επιπλέον, συχνά στη βιβλιογραφία η βασιλεία του Αρκαδίου προσδιορίζεται χρονικά στα έτη 383-408^[13], καθώς ο Αρκάδιος έλαβε τον αυτοκρατορικό τίτλο του Αυγούστου το έτος 383 και "συνεπώς, η βασιλεία του πρέπει να υπολογιστεί από αυτή τη χρονολογία και όχι από το 395, οπότε πέθανε ο πατέρας του, Θεοδόσιος Α'"^[14].

Εκτός αυτών, η βιογραφία του Συνεσίου, αγαπημένου μαθητή της Υπατίας, προσφέρει ένα πρόσθετο επιχείρημα υπέρ της χρονολογίας 355/360. Σύμφωνα με την *Maria Dzielska*:

"Αν και το έτος της γέννησης του, το 370, είναι υπό αμφισβήτηση, η περίοδος των σπουδών του με την Υπατία -η δεκαετία του 390- είναι απολύτως βέβαιη. Ο Κάμερον ομοίως πιστεύει ότι το έτος γέννησης του Συνεσίου βρίσκεται κάπου ανάμεσα στο 368 και στο 370. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι πρέπει να μαθήτευσε κοντά σε κάποιον όχι της ηλικίας του, αλλά αρκετά μεγαλύτερο. Ο πλήρης σεβασμού τρόπος με τον οποίο απευθύνεται στη δασκάλα του δεν συμφωνεί με την εικόνα μιας εικοσάχρονης κοπέλας. Είναι δύσκολο να πιστέψουμε ότι σε μια τέτοια ηλικία θα μπορούσε η Υπατία να διακριθεί σαν μοναδική αυθεντία στα μαθηματικά, στην αστρονομία και στη φιλοσοφία"^[15].

Το έργο της

Σύμφωνα με το λεξικό Σούδα, η Υπατία έγραψε σχόλια στην Αριθμητική του Διοφάντη του Αλεξανδρέως, στα Κωνικά του Απολλώνιου από την Πέργη και στον αστρονομικό κανόνα του Πτολεμαίου. Αυτά τα έργα χάθηκαν, αλλά οι τίτλοι τους σε συνδυασμό με τις επιστολές του μαθητή της Συνεσίου, ο οποίος την συμβουλευόταν για θέματα όπως η κατασκευή ενός αστρολάβου, δείχνουν ότι είχε αφοσιωθεί ιδιαίτερα στην αστρονομία

και στα μαθηματικά ενώ η ύπαρξη κάποιων αυστηρά φιλοσοφικών έργων της είναι άγνωστη^[16]. Για τη σημασία της στον χώρο του πνεύματος μιλούν με θαυμασμό και πολύ σεβασμό οι επιστολές του *Συνέσιου*, αντίθετα όμως, ο *Δαμάσκιος* από τη Δαμασκό διατύπωσε γι' αυτήν κρίσεις μάλλον περιφρονητικές^[17]. καθώς γνωρίζουμε ότι τα μαθηματικά έργα της *Υπατίας* είχαν μεγάλη δημοτικότητα μεταξύ των επόμενων γενεών των μαθητών της, στην αναφορά του για τη ζωή της, ο *Δαμάσκιος* χρησιμοποιεί αυτό το γεγονός για να τη μειώσει σαν διανοούμενη και να υπαινιχθεί ότι ήταν μια συνηθισμένη λογία^[18].

Πάντως, *"ο σύγχρονος της εκκλησιαστικός συγγραφέας Σωκράτης, διηγούμενος το μαρτύριον της εξυμνεί την σεμνήν παρρησίαν της, το αιδέσιμον [σεβάσμια παρουσία] και την παρ' αυτής υπερακόντισιν [υπεροχή] των κατ' αυτήν φιλοσόφων"*^[19]. Γράφει ακόμα ο Σωκράτης: *"έφτασε σε τέτοια ύψη ευρυμάθειας ώστε ξεπέρασε όλους τους φιλοσόφους της εποχής της, ανέλαβε την πλατωνική σχολή που είχε ιδρύσει ο Πλωτίνος και έδινε τις φιλοσοφικές της διαλέξεις σε όλους εκείνους που ήθελαν να την ακούσουν"*^[20]. Έτσι, το είδος της φιλοσοφίας που δίδασκε η *Υπατία* στους μαθητές της, το οποίο συνάγεται πρωτίστως βάσει των περιγραφών που κάνει ο *Συνέσιος*, επιβεβαιώνεται και από άλλες πηγές. Ο Σωκράτης αναμφισβήτητα εννοεί ότι η σπουδαιότητα της *Υπατίας* ξεπέρασε εκείνη των άλλων Αλεξανδρινών φιλοσόφων του τέλους του 4ου, και των αρχών του 5ου αιώνα. Στην πραγματικότητα, οι υπόλοιποι φιλόσοφοι εκείνης της περιόδου που αναφέρονται στις πηγές φαίνονται να έχουν περάσει στην αφάνεια^[21].

Οι τακτικοί και πιο αφοσιωμένοι μαθητές της συναντούσαν την *Υπατία* συχνά και η σχέση με τη δασκάλα τους αντικατόπτριζε μια μακρόχρονη επαφή στοργής και διαρκούς αφοσίωσης. Θεωρούσαν την *Υπατία* όχι μόνο δασκάλα της φιλοσοφίας, αλλά και μητέρα ή αδελφή. Η αίσθηση αφοσίωσης προς τη δασκάλα τους ήταν τόσο βαθιά ώστε ο *Συνέσιος* ήταν πρόθυμος να εγκαταλείψει την πατρική του γη για χάρη της. Αυτός ο στενός κύκλος μαθητών, μέσα στον οποίο προτιμούσαν να αποκαλούνται *"εταίροι"*, είχε βαθύτατους δεσμούς^[22].

Μια φιλοσοφική διδασκαλία που να έφερε την προσωπική της σφραγίδα φαίνεται πως η *Υπατία* δεν παρουσίασε^[23]. Η *Υπατία* δίδασκε καθημερινά στο σπίτι της, σε μαθητές οι οποίοι έρχονταν *"από παντού"* (*"πανταχόθεν"*^[24]), αλλά έδινε επίσης διαλέξεις στο ευρύτερο κοινό με θέμα πάντα την φιλοσοφία του *Πλάτωνα* και του *Αριστοτέλη* ή σχόλια στο έργο ορισμένων σημαντικών μαθηματικών και αστρονόμων^[25].

Μυθιστορηματικές περιγραφές της

Υπατίας και ιδεολογικοποίηση των γεγονότων

Η Υπατία πρωτοεμφανίστηκε στην ευρωπαϊκή λογοτεχνία κατά την εποχή που ιστορικά είναι γνωστή ως εποχή του Διαφωτισμού^[26]. Αν και ο θρύλος της ξεκινά ουσιαστικά από τον Δαμάσκιο^[27], αρκετοί συγγραφείς από τον 18ο αιώνα και εξής χρησιμοποίησαν την ιστορία της Υπατίας σαν όπλο για τους θρησκευτικούς και φιλοσοφικούς τους αγώνες, δημιουργώντας έναν όγκο καλολογίας παραμορφωμένο από συναισθήματα και ιδεολογικές προκαταλήψεις^[28]. Η φαντασιακή εικόνα της Υπατίας "μέσω της λογοτεχνικής αυθαιρεσίας" συσκοτίσε την ιστορική αλήθεια, τροφοδότησε "την λαϊκίζουσα αντιχριστιανική φιλολογία"^[29] και "οι ποιητές, οι συγγραφείς και οι λαϊκοί ιστοριογράφοι δεν έκαναν τίποτα παραπάνω από το να πολλαπλασιάζουν τις υποκειμενικές εικόνες ανάλογα με την εποχή και τους ατομικούς στόχους τους"^[30]. Με τον τρόπο αυτό, η Υπατία παρουσιάστηκε ακόμη και ως πρόδρομος "του φεμινισμού"^[31].

Ένα από τα κύρια τεχνάσματα που χρησιμοποιήθηκαν από τους συγγραφείς ώστε να εγείρουν τη μέγιστη δυνατή συμπάθεια προς το πρόσωπο της Υπατίας και να αποκομίσουν τα μέγιστα ιδεολογικά οφέλη, ήταν να προβάλλουν τη νεότητα, την ομορφιά ή τον υποτιθέμενο ερωτισμό της. Η πραγματικότητα όμως είναι πολύ διαφορετική.

Το έτος γέννησης που γίνεται αποδεκτό για την Υπατία, σε κάθε περίπτωση φανερώνει ότι το 415 "δεν μαρτύρησε ένα παιδί-θαύμα ή μια νεαρή κοπέλα, αλλά μια ώριμη κυρία"^[32]. Όπως σημειώνει ο καθ. Στυλιανός Παπαδόπουλος, αν και η μυθιστορία "θέλει νέα και θελκτική την Υπατία", στην πραγματικότητα εκείνη "ήταν τότε εξήντα ετών και ζούσε λιτά, σχεδόν ασκητικά"^[33], έχοντας μάλιστα "αρνηθεί τη θηλυκότητα της ως εμπόδιο στην πνευματική της εργασία"^[34].

Τα γεγονότα αυτά είναι ασφαλώς αντίθετα με τα όσα περιγράφει ο θρύλος που "απέκτησε τεράστια δημοτικότητα επί ολόκληρους αιώνες, παρεμποδίζοντας τις προσπάθειες των μελετητών για μια αντικειμενική παρουσίαση της ζωής της Υπατίας, κάτι που εξακολουθεί να υφίσταται ακόμα και σήμερα"^[35] (βλ. π.χ. και σχετική ταινία Agora (<http://www.imdb.com/title/tt1186830/>) (2009), και την εικόνα της Υπατίας που επιλέχθηκε (http://1.bp.blogspot.com/_MwnH1kpbPRM/R7QArqCogDI/AAAAAAAAABGs/5mRU7hzSk5M/s1600-h/hypatia-weisz.jpg) η οποία δεν ανταποκρίνεται στις αρχαίες πηγές). Η σωφροσύνη της Υπατίας "εκδηλωνόταν με την πλήρη σεξουαλική αποχή, την περίφημη

αρετή που ενίσχυε τη φήμη της για αγνότητα την οποία διέδιδαν παντού οι μαθητές της. Έμεινε παρθένος μέχρι το τέλος της ζωής της^[36]. Είναι χαρακτηριστικό πως όταν κάποτε "ένας από τους μαθητές της την ερωτεύτηκε...αυτή τον αποθάρρυνε πετώντας του ένα χρησιμοποιημένο πανί περιόδου...Αυτό, είπε, ήταν ό,τι αγαπούσε, και όχι κάτι όμορφο: εννοούσε δηλαδή ότι...αντί να στρέφει τον πόθο του στις αμετάβλητες αλήθειες, που μόνο αυτές είναι όμορφες, επέτρεπε στον εαυτό του να περισπάται από τις σωματικές επιθυμίες"^{[37][38]}. Η Υπατία "ήταν επίμονη και απόλυτα ηθική, υπέρμαχος του ασκητισμού όσο και οι δογματικοί χριστιανοί τους οποίους ο Βολταίρος και άλλοι κατηγορούν σαν ανελέητους εχθρούς «της αλήθειας και της προόδου»"^[39].

Τα αίτια δολοφονίας της Υπατίας θα πρέπει να αναζητηθούν αλλού, και όχι σε μια θρησκευτική διαμάχη χριστιανών ενάντια σε μια εκπρόσωπο των ειδωλολατρών, ούτε ακόμη περισσότερο στον ανδρικό φθόνο και μισογυνισμό^[40] τα οποία θα ήταν δύσκολο να προκαλέσει μια ασκητική γυναίκα σε τέτοια ηλικία: "όταν πέθανε το 415...ήταν περίπου 60 ετών. Έτσι φαίνεται ότι δεν υπάρχει λογική βάση για την εικόνα της Υπατίας, την ώρα του φρικτού θανάτου της, σαν μιας νέας κοπέλας με κορμί αντάξιο της Αφροδίτης, που μπορούσε να κεντρίσει τον σαδισμό και τον πόθο των δολοφόνων της"^[41].

Όπως παρατηρεί η *Maria Dzielska*: "αν είχαν μελετήσει τις αρχαίες πηγές τους με μεγαλύτερη προσοχή, θα είχαν διακρίνει μια πολύ πιο περίπλοκη προσωπικότητα"^[42]. Αν και "ο Βολταίρος εκμεταλλεύθηκε το πρόσωπο της Υπατίας για να εκφράσει την αποστροφή του προς...τη θρησκεία εξ αποκαλύψεως...το «θύμα των προλήψεων και της άγνοιας» [δηλ. η Υπατία] όχι μόνο πίστευε στις λυτρωτικές δυνάμεις της λογικής αλλά επίσης αναζητούσε τον Θεό μέσα από τη θρησκευτική αποκάλυψη"^[43]. Επιπλέον, η περίφημη θρησκευτική αντίθεση που διατυπώνεται στον θρύλο της Υπατίας δεν βρίσκει σοβαρά ερίσματα στις πηγές: "οι χριστιανοί την εκτιμούσαν" και η διάσημη φιλόσοφος "απολάμβανε γενικής εκτίμησης και σεβασμού"^[44] ("πάντες...αυτήν ηδούνται και κατεπλήττοντο"^[45]), ενώ "η παρθενία της Υπατίας τη φέρνει πλησιέστερα προς τις άγιες χριστιανές γυναίκες παρά στις παγανίστριες, που συνήθως παντρεύονταν"^[46]. Ο χριστιανός Σωκράτης "επαινεί την Υπατία για την παιδεία της [...] όπως ο παλαιός μαθητής της Συνέσιος", χριστιανός και αυτός^[47]. Αλλωστε, η Υπατία ήταν σύμμαχος με τον έπαρχο της Αιγύπτου τον Ορέστη ο οποίος επίσης "ήταν χριστιανός και εκπρόσωπος ενός χριστιανικού κράτους, υποστηριζόταν από μέλη της χριστιανικής διανοήσης της πόλης καθώς και από ένα τμήμα του χριστιανικού πληθυσμού που τον είχε υπερασπιστεί στην επίθεση των μοναχών"^[48].

Ακόμη όμως και στην περίπτωση που, παρά την απουσία τέτοιων στηριγμάτων από τις πηγές, θεωρηθεί ότι ήταν μια περίπτωση δίωξης ιδεών γενικά ή θρησκευτικών απόψεων ειδικότερα, φαίνεται δύσκολη η ιδεολογική εκμετάλλευση τέτοιων γεγονότων με μια προσπάθεια να εμφανιστούν ως φαινόμενα μοναδικά στην ιστορία, τα οποία σχετίζονται αποκλειστικά με την εμφάνιση του Χριστιανισμού και δείχνουν υποτίθεται "τη διαφορά ανάμεσα στον παλιό και στον νέο κόσμο" (όπως έλεγε ο ιστορικός *Εδουάρδος Γίββων* τον 18ο αιώνα)^[49]. Γνωρίζουμε καλά πως και στην Αρχαία Ελλάδα, από την οποία αντλούσαν πρότυπα οι *Διαφωτιστές*^[50], όπως αναφέρει ο καθηγητής *Eric Robertson Dodds* "στο τελευταίο τρίτο του 5ου αιώνα π.Χ." συναντάμε "διωγμούς των διανοούμενων για λόγους θρησκευτικούς" καθώς "η έλλειψη πίστης στο υπερφυσικό και η διδασκαλία της αστρονομίας αποτελούσαν αξιόποινα αδικήματα. Στα επόμενα τριάντα τόσα χρόνια γινόμαστε μάρτυρες μιας ολόκληρης σειράς δικών" στα θύματα των οποίων "περιλαμβάνονται οι περισσότεροι αρχηγοί της προοδευτικής σκέψης της Αθήνας -ο *Αναξαγόρας*, ο *Διαγόρας*, ο *Σωκράτης*, μάλλον ο *Πρωταγόρας*, και πιθανόν ο *Ευριπίδης*...[και] δεν ξέρουμε πόσοι άλλοι ασημότεροι θα πρέπει να υπέφεραν για τις ιδέες τους" σε "μια εποχή Διωγμών: δίωξη των διανοουμένων, παρωπίδες στη σκέψη, και ακόμη (αν πρέπει να πιστέψουμε την παράδοση σχετικά με τον *Πρωταγόρα*) κάψιμο των βιβλίων"^[51]. Και μεταγενέστερα όμως, πριν την επικράτηση του χριστιανισμού, διαπιστώνουμε ότι αυτές οι διώξεις ήταν ο κανόνας στο μεγαλύτερο μέρος της ρωμαϊκής περιόδου, καθώς, όπως σημειώνει ο *G.E.M. de Ste Croix* "οι εθνικοί" (ειδωλολάτρες) αποδέχονταν μεν την "αρμονική συνύπαρξη...πολλών μορφών παγανισμού" αλλά την "ανεξιθρησκία...είχαν πάντα τη διάθεση να την επιτρέψουν ο ένας στον άλλον, αλλά όχι στους χριστιανούς"^[52].

Κατά συνέπεια, απόψεις που οδηγούν στο συμπέρασμα ότι τέτοια γεγονότα εμφανίζονται με τον Χριστιανισμό ή τον χαρακτηρίζουν συνολικά, αποτελούν "προλήψεις" που "πρέπει να διαλυθούν"^[53]. Τέτοιες προλήψεις "όπως φαίνεται δεν υπήρχαν διόλου στη σκέψη του *Σωκράτη*, γι' αυτό ακριβώς είναι αντικειμενικός και αμερόληπτος *Χριστιανός*"^[54]. Πράξεις όπως το έγκλημα κατά της *Υπατίας* "προέρχονται από την ανθρώπινη κακότητα, που καλλιεργείται και ανδρώνεται από προσωπικούς και κοινωνικούς παράγοντες. Οι εκδηλώσεις της κακότητας δείχνουν πως η θεραπεία, την οποία επαγγέλλεται η *Εκκλησία*, δεν έγινε. Και ο λόγος είναι σαφής· μια τέτοια θεραπεία προϋποθέτει την ελεύθερη αποδοχή" από τον άνθρωπο^[55]. Η *Εκκλησία* επιδιώκει μόνο τη θεραπεία της βούλησης και "δεν την εξαφανίζει": σε καμία περίπτωση "ο ελεύθερος υπαρξιακός παράγοντας" δεν προορίζεται "αναγκαστικά σε μια διαμόρφωση"^[56]. Ναι μεν "το έργο του Θεού είναι απόλυτο στην κτίση, στην ιστορία και στην ανθρώπινη ζωή, αλλά δεν ρυθμίζει αιτιοκρατικά

και νομοτελειακά την ελεύθερη συμπεριφορά μας. Αυτή φωτίζεται και χαριτώνεται από τη θεία ενέργεια με τη δική μας αποδοχή και θέληση^[57].

Ο θάνατος της Υπατίας

Αξιοπιστία των πηγών

Η βιβλιογραφία που έχουμε στη διάθεσή μας, με τις συνεχείς αναφορές στον Σωκράτη, δείχνει να συμφωνεί σ' ένα βασικό συμπέρασμα σχετικά με τις διηγήσεις των τραγικών γεγονότων που οδήγησαν στη δολοφονία της Υπατίας: ότι "ο εκκλησιαστικός ιστορικός Σωκράτης αποτελεί την πιο αξιόπιστη πηγή των γεγονότων"^{[58][59]}. Ο Σωκράτης είναι αυτός που "περιγράφει λεπτομερώς τα περί θανάτου αυτής", και μερικοί "μελετηταί εβασίσθησαν μόνον επί των μαρτυριών του Σωκράτους"^[60]. Η Maria Dzielska αιτιολογεί το γεγονός αυτό ως εξής:

"Οι σημαντικότερες και αξιολογότερες πληροφορίες για τη ζωή της Υπατίας προέρχονται από την Εκκλησιαστική Ιστορία του συγχρόνου της Σωκράτη Σχολαστικού (379-450) [...] Αυτός ο εκκλησιαστικός ιστορικός, δικηγόρος από την Κωνσταντινούπολη, του οποίου έργο είναι η συνέχιση της Εκκλησιαστικής Ιστορίας του Ευσεβίου του Καισαρέως, αφιερώνει ένα κεφάλαιο στην Υπατία. Αν και η περιγραφή του Σωκράτη για την Υπατία είναι σύντομη, τα στοιχεία του είναι ιστορικά αξιόπιστα. Όπως αποδεικνύουν οι μελετητές των έργων του, ήταν πολύ καλά πληροφορημένος σχετικά με τις πολιτικές και εκκλησιαστικές εξελίξεις στην αυτοκρατορία και οι γνώσεις του για την Υπατία πιθανότατα προέρχονται από αυτόπτες μάρτυρες"^[61].

Αν και αξιόλογες πληροφορίες για την Υπατία μπορούν να βρεθούν και στον Φιλοστόργιο και στο λεξικό Σούδα^[62] (το οποίο αντλεί από τον Δαμάσκιο), σύμφωνα με τον καθ. Απ. Καρπόζηλο, υπάρχει το ζήτημα ότι οι πηγές αυτές είναι δυσμενώς χρωματισμένες είτε από "κύκλους οπαδών του Αρείου, όπως τουλάχιστον διαφαίνεται από το χωρίο του Φιλοστοργίου ("υπό των το ομοούσιον πρεσβευόντων"), είτε "από την αποκάλυπτη κριτική της Σούδας κατά του Κυρίλλου Αλεξανδρείας"^[63]. Όπως επιβεβαιώνει ο Pierre Chuvin, "για τον ιστορικό, πολύ πειστικότερος από τον Δαμάσκιο είναι ο Σωκράτης"^[64]. Την ίδια κριτική για τη μεροληψία του Φιλοστόργιου και της Σούδας συναντάμε και στο άρθρο του J.M. Rist για την Υπατία: "ό,τι έχει να πει ο Φιλοστόργιος για το θάνατο της Υπατίας, μπορεί να αγνοηθεί. Η αποκάλυπτη δήλωση ότι λιντσαρίστηκε από τη μερίδα των ορθοδόξων ("υπό των το ομοούσιον πρεσβευόντων") μπορεί να θεωρηθεί ως κακία ενός αρειανιστή ο οποίος

μισούσε την Αλεξάνδρεια, τον τόπο του μεγάλου εχθρού Αθανασίου. Και σε αυτό το ζήτημα η Σούδα φαίνεται τόσο αναξιόπιστη όσο και ο Φιλοστόργιος^[65].

Η πορεία προς τα τραγικά γεγονότα και η ερμηνεία τους

Το πρώτο που θα πρέπει να τοποθετηθεί ώστε να γίνει αντιληπτό το κλίμα μέσα στο οποίο εξελίχθηκαν τα γεγονότα, είναι το φόντο της υπόθεσης. Πρόκειται για την Αλεξάνδρεια, έναν δήμο που όπως λέει ο Σωκράτης "πλέον των άλλων δήμων, χαίρει ταις στάσεσιν...δίχα γαρ αίματος ου πάυεται της ορμής"^[66]. Ήταν λοιπόν η Αλεξάνδρεια "μια σκληροτράχηλη πόλη"^[67] στην οποία "το κλίμα...[ήταν] πάντα τεταμένο", "οι στάσεις...ήταν συνήθειες" και σίγουρα κάποιες από αυτές, αιματηρές^[68].

Μέσα σε αυτό το κλίμα, "η εκλογή του Κυρίλλου ως διαδόχου του Θεοφίλου προκάλεσε δυσφορία στην Αλεξάνδρεια και διαφωνίες ανάμεσα σε δυο εκκλησιαστικές μερίδες", η μία από τις οποίες "εκπροσωπούσε την αυτοκρατορική εξουσία"^[69]. Ο Κύριλλος ήταν άνθρωπος με ευρεία μόρφωση, ταυτόχρονα όμως έδειχνε υπερβολικό ζήλο και ισχυρογνωμοσύνη^[70] και "θυελώδεις σχέσεις" αναπτύχθηκαν αμέσως ανάμεσα σ' εκείνον και τον -επίσης χριστιανό- Ορέστη, τον αυτοκρατορικό διοικητή της πόλεως της Αλεξανδρείας, ο οποίος αντιπαθούσε κάθε είδους κυριαρχία των επισκόπων η οποία ερχόταν σε σύγκρουση με τις δικαιοδοσίες των αξιωματούχων που διορίζονταν από τον αυτοκράτορα^[71]. Διότι, πράγματι, "η εκλογή του Κυρίλλου έφερε μια βαθμιαία αλλά σημαντική επέκταση της επισκοπικής εξουσίας στις δημόσιες και δημοτικές υποθέσεις"^[72].

Η σύγκρουση αυτή ανάμεσα στα δύο κέντρα εξουσίας και επιρροής της Αλεξάνδρειας, τον νεοφερμένο έπαρχο Ορέστη και τον ντόπιο και αγαπητό σε μεγάλη μερίδα του λαού, Κύριλλο, "καθορίστηκε κατά ένα μεγάλο μέρος από τις ανυποχώρητες και λυσιώδεις διαμάχες ανάμεσα στους Εβραίους και τους Χριστιανούς"^[73]. Ο Ορέστης φαίνεται να υποστήριζε το "πολυάριθμο εβραϊκό στοιχείο" της πόλης^[74] και για το λόγο αυτό, σε μια πολυπληθή συγκέντρωση που έγινε με αφορμή μια θεατρική παράσταση στην οποία παρευρισκόταν ο έπαρχος, έκανε δεκτές τις εβραϊκές καταγγελίες ότι ο δάσκαλος *Ιέρακας* -έμπιστος του Κύριλλου- είχε την πρόθεση να "διεγείρη τα πλήθη εις αντιουδαϊκήν στάσιν" και έτσι τον συνέλαβε και τον μαστίγωσε^[75].

Ο Κύριλλος ερεθισμένος, συγκεντρώνει τους ηγέτες των Εβραίων και τους καλεί/απειλεί να σταματήσουν τις προκλήσεις. Εκείνοι αντιδρούν, και

ενθαρρυσμένοι από την υποστήριξη του *Ορέστη* αλλά και τη δυσαρέσκεια του κατά του αρχιεπισκόπου, σχεδιάζουν επίθεση. Διαδίδουν ότι καίγεται ο ναός του Αγίου Αλεξάνδρου, και όταν οι χριστιανοί συγκεντρώνονται, οι Εβραίοι τους επιτίθενται ενόπλιως και σκοτώνουν πολλούς^[76] ("κατέσφαξαν" γράφει ο *Θεοφάνης*^[77]). Μέσα στη δίνη των γεγονότων, ο *Κύριλλος* εξοργισμένος από τη σφαγή, φτάνει στο σημείο με πλήθος χριστιανών, διώχνει με τη βία εκτός της πόλης μεγάλο αριθμό Εβραίων και επιτρέπει τη λεηλασία των περιουσιών τους^[78], γεγονότα που είχαν επιπτώσεις στην οικονομική ζωή της πόλης^[79].

Αυτή η υπέρβαση εξουσίας από τον *Κύριλλο* εξαγριώνει τον *Ορέστη* ο οποίος καταγγέλει το γεγονός στον αυτοκράτορα, ενώ ο *Κύριλλος*, και με την πίεση μερίδας της χριστιανικής κοινότητας, ζητά να συνδιαλλαγεί με τον έπαρχο^[80]. Ο *Ορέστης* όμως αρνείται, και ο *Κύριλλος* προσπαθεί να πείσει την κατάσταση με τη βοήθεια 500 μοναχών της *Αιγύπτου* οι οποίοι οχλαγωγούσαν κατά του έπαρχου κατηγορώντας τον ως ειδωλολάτρη. Ένας από αυτούς πέταξε μια πέτρα στον έπαρχο η οποία και τον χτύπησε, πλήθος όμως χριστιανών υπερασπίστηκαν τον *Ορέστη* και διέλυσαν την ομάδα των μοναχών. Ο έπαρχος διατάζει τη σύλληψή του μοναχού, τον καταδικάζει σε βασανιστήρια, αλλά τον βασανίζουν τόσο, που τελικά πέθανε^[81]. Ο *Κύριλλος* προσπαθεί να πείσει το λαό ότι ο μοναχός που βασανίστηκε έπρεπε να θεωρηθεί μάρτυρας της πίστεως, όμως αυτό δεν έγινε αποδεκτό από τους μετριοπαθείς χριστιανούς και τελικά ο *Κύριλλος* υποχώρησε^[82].

"Η κεφαλή όμως της εκκλησίας και ο εκπρόσωπος της αυτοκρατορικής ισχύος εξακολούθησαν να είναι αντίπαλοι. Πιο άκαμπτος από τους δυο ήταν ο *Ορέστης* [...] Σαφώς, η ανυποχώρητη θέση του *Ορέστη* απέναντι στις ενέργειες του πατριάρχη είχε σημαντική υποστήριξη από σημαίνοντα άτομα, μέλη της άρχουσας τάξης στην πόλη"^[83]. Ένας από τους πιο γνωστούς υποστηρικτές του *Ορέστη* ήταν η *Υπατία*, η οποία σύμφωνα με τις πηγές, είχε λόγο βαρυσήμαντο στις υποθέσεις της πόλης. Άρχισε να διαδίδεται από μερίδα των χριστιανών ότι βασικό ρόλο στην αδιαλλαξία του *Ορέστη* να συμφιλιωθεί με τον *Κύριλλο*, έπαιζε η *Υπατία*^[84]. Όσο όμως συνεχιζόταν η αδιαλλαξία αυτή, είχε μεγάλες επιπτώσεις στον χριστιανικό πληθυσμό, διότι συνοδευόταν και από την υποστήριξη του *Ορέστη* προς την εβραϊκή κοινότητα, η οποία προκαλούσε διαρκώς τους χριστιανούς^[85].

Την τελευταία πράξη του δράματος, τα αίτια της δολοφονίας και τους άμεσα υπεύθυνους, μας τα περιγράφει με συντομία ο ιστορικός *Σωκράτης*:

"Περνούσε [η *Υπατία*] πολλές ώρες μαζί με τον *Ορέστη* και αυτό

προκάλεσε συκοφαντίες προς τους ανθρώπους της εκκλησίας, ότι εκείνη ήταν η αιτία που εμπόδιζε τον Ορέστη να δημιουργήσει φιλικές σχέσεις με τον επίσκοπο. Στο ίδιο συμπέρασμα κατέληξαν ορισμένοι από αυτούς που τη μισούσαν, τους οποίους κατηύθυνε κάποιος Πέτρος... Την παρακολούθησαν λοιπόν όταν γύριζε από κάπου, την τράβηξαν έξω από την άμαξα της και την έσυραν στην εκκλησία που ονομαζόταν Καισάρειον. Έσκισαν τα φορέματα της και μετά τη σκότωσαν με θραύσματα κεραμικών (όστρακα) ^[86].

Κατά συνέπεια, σύμφωνα και με την πλειοψηφία των ερευνητών, τα αίτια ήταν καθαρά πολιτικά και ο φόνος της Υπατίας ήταν η τραγική κατάληξη μιας σύγκρουσης που "είχε να κάνει με την πολιτική ζωή της Αλεξάνδρειας" ενώ "οι φρικαλεότητες αυτές αποδοκιμάστηκαν ακόμα και από ένθερμους Χριστιανούς" ^[87]. Δεν ήταν στόχος, συνεπώς, το πρόσωπο της Υπατίας, το οποίο θαύμαζαν οι χριστιανοί, "αλλά η (υποτιθέμενη) στάση της" ^[88].

Συμπεράσματα

1. Η Υπατία δεν διώχθηκε για τις θρησκευτικές ή φιλοσοφικές ιδέες της. Όπως, εκτός άλλων, υποστήριξαν οι *Crawford* και *Rist*, ο θάνατος της Υπατίας ήταν αποτέλεσμα των ταραχών στην Αλεξάνδρεια και τα αίτια του ήταν περισσότερο πολιτικά παρά θρησκευτικά. Η πόλη υπέφερε από τις έριδες και ο χριστιανικός όχλος ήταν βέβαιος ότι η επιρροή της Υπατίας επιδείνωνε τη διαμάχη και πίστευε ότι, αν έβγαινε εκείνη από τη μέση, θα μπορούσε να επιτευχθεί η συμφιλίωση. Έτσι τη δολοφόνησαν με δική τους πρωτοβουλία όχι σαν εχθρό της πίστης, αλλά σαν ένα υποτιθέμενο εμπόδιο της ποθητής συμφιλίωσης Κύριλλου και Ορέστη, που θα έφερνε την τάξη και την ησυχία στην πόλη και τους κατοίκους της ^[89].
2. Οι πληροφορίες μας λένε ότι η Υπατία έχαιρε εκτίμησης από τους χριστιανούς: "αν και εκτός εκκλησίας, συζητούσε πάντα ελεύθερα με τους αξιωματούχους της πόλης όταν τους συναντούσε καθώς διέσχιζε τους δρόμους της (διά μέσον του άστεως) ή όταν τους φιλοξενούσε στο σπίτι της. Κανένας άνθρωπος της εκκλησίας δεν την παρενοχλούσε σε αυτό το θέμα και δεν σχολίαζε τον τρόπο της ζωής της, ο οποίος ήταν γνωστός σε όλους. Η πολιτική ανεξαρτησία της, που εκδηλωνόταν καθαρά στα δημόσια μέρη, ήταν σεβαστή από όλους. Ο κόσμος ήξερε ότι η σοφία, η πολυμαθία και οι ηθικές αρχές της έκαναν τους άρχοντες να επιζητούν τις συμβουλές της" ^[90].
3. Σε κάθε περίπτωση, ο Κύριλλος ακόμη και να το ήθελε, "ήταν δύσκολο να επιτεθεί ή να καταδιώξει την Υπατία με πρόσχημα του παγανισμού της επειδή, αντίθετα με τους συγχρόνους συναδέλφους της, δεν ήταν δραστήρια και αφοσιωμένη παγανίστρια. Δεν καλλιεργούσε τη νεοπλατωνική μαγική φιλοσοφία, δεν πήγαινε στα

ειδωλολατρικά ιερά και δεν αντιδρούσε στη μετατροπή τους σε χριστιανικές εκκλησίες. Στην πραγματικότητα συμπαθούσε τον χριστιανισμό και προστάτευε τους χριστιανούς μαθητές της. Με την ανεξιθρησκεία της και την πλήρη αντίληψη των μεταφυσικών ερωτηματικών τους βοηθούσε να επιτύχουν πνευματική και θρησκευτική πληρότητα. Δύο από αυτούς έγιναν επίσκοποι. Οι ειδωλόλατρες και οι χριστιανοί που σπούδαζαν μαζί της είχαν φιλικές σχέσεις μεταξύ τους^[91].

4. Επίσης, όπως φάνηκε από τις πηγές, καμία περίπτωση ερωτικού φθόνου δεν θα μπορούσε να υπάρξει ενάντια σε μια γυναίκα ηλικίας 60 χρόνων (έστω και 45 χρόνων), της οποίας μάλιστα η σεμνότητα, ασκητικότητα και η συνειδητή αποχή από κάθε γενετήσια δραστηριότητα ήταν γνωστή σε όλους.
5. Σύμφωνα με την *Maria Dzielska*, αβάσιμη είναι και η ενοχοποίηση της περιόδου αυτής ως εποχή "παρακμής του πνεύματος": "Δεν μπορούμε, επομένως, να συμφωνήσουμε με εκείνους που θρηνούν την Υπατία σαν την «τελευταία των Ελλήνων» ή που υποστηρίζουν ότι ο θάνατος της οριοθέτησε την παρακμή της αλεξανδρινής επιστήμης και φιλοσοφίας. Η ειδωλολατρία δεν εξαφανίστηκε μαζί με την Υπατία, όπως δεν εξαφανίστηκαν τα μαθηματικά και η ελληνική φιλοσοφία. Μετά τον θάνατο της ο φιλόσοφος Ιεροκλής άρχισε μια μάλλον εντυπωσιακή ανάπτυξη εκλεκτικού νεοπλατωνισμού στην Αλεξάνδρεια [...] Διατηρήθηκε επίσης ο παγανισμός, ο οποίος μάλιστα άνθησε μέχρι ορισμένου σημείου, με τους «αγίους» του νεοπλατωνισμού οι οποίοι συνδύαζαν την ύστερη πλατωνική φιλοσοφία με την τυπική και την ιερατική τελετουργία προς τους θεούς."^[92].
6. Η κατάσταση στην Αλεξάνδρεια δεν επιτρέπει εύκολη ιδεολογικοποίηση της ιστορίας και ίσως γι' αυτό ο Σωκράτης εύστοχα κατηγορεί για στάσεις την πόλη και το κλίμα της συνολικά, και όχι μια μερίδα μόνο του πληθυσμού, εκφράζοντας όπως και άλλες αρχαίες πηγές "αδυναμία να εξηγήσουν την τάση των Αλεξανδρινών για βιαιότητες και εγκλήματα"^[93]. Ο όχλος της Αλεξάνδρειας δεν ευθύνεται μόνο για τον φριχτό θάνατο της Υπατίας, αλλά και για τον εξίσου φριχτό θάνατο του επισκόπου Γεωργίου^[94] επί βασιλείας Ιουλιανού το 361^[95], όπως και για τη δολοφονία του Πατριάρχη Προτερίου το 457^{[96][97]}. Σε όλες τις περιπτώσεις, "τα πτώματα τους, όπως έγινε και με την Υπατία, σύρθηκαν μέσα σε ολόκληρη την πόλη και μετά παραδόθηκαν στην πυρά"^[98] ενώ οι υπεύθυνοι διέφυγαν της τιμωρίας, κάτι που "συμβαίνει συχνά σε περιπτώσεις ταραχών"^[99].

Ανίχνευση των ευθυνών του Κύριλλου Αλεξανδρείας

Όπως επισημαίνει η *Maria Dzielska*, τελικά "ο Σωκράτης...αφήνει

αναπάντητο το ερώτημα της συνενοχής του Κυρίλλου στο έγκλημα^[100]. Κάτι όμως που θα πρέπει να σημειωθεί, είναι η πεποίθηση του καθ. Αλέξη Σαββίδη ο οποίος, με μια εντελώς αντίθετη ερμηνεία, γράφει ότι ο Κύριλλος "έβαλε έμπιστους ανθρώπους του να τη δολοφονήσουν, όπως αφηγείται ο Σωκράτης"^[101]. Αυτή η εκδοχή των πραγμάτων πάντως, έρχεται σε αντίθεση με το γεγονός ότι ο Σωκράτης ουδέποτε διατύπωσε τέτοια ευθεία καταδίκη κατά του Κυρίλλου αφού γνωρίζουμε πως "η μοναδική σαφής και ξεκάθαρη κατηγορία κατά του πατριάρχη και των χριστιανών της Αλεξάνδρειας αναφέρεται στο έργο του Δαμασκίου Ισιδώρου βίος"^[102].

Αυτός ο ισχυρισμός του Δαμασκίου, ο οποίος καταγράφεται στη Σούδα, περί προσωπικού φθόνου του Κυρίλλου κατά της Υπατίας, εκτός από το γεγονός ότι διατυπώνεται με τρόπο που δείχνει προκατάληψη κατά του ιεράρχη (βλ. κρίση του J.M. Rist: "η Σούδα φαίνεται τόσο αναξιόπιστη όσο και ο Φιλοστόργιος"^[103]), επιπλέον εντάσσει την εξιστόρηση σ' ένα μυθιστορηματικό πλαίσιο. Όπως σημειώνει ο Pierre Chuvin:

"Σύμφωνα με τον Εθνικό Δαμάσκιο, που γράφει στις αρχές του βου αι., ο επίσκοπος, περνώντας μπροστά από το σπίτι της Υπατίας και βλέποντας το πλήθος που συνωστιζόταν, ανακάλυψε τυχαία τη δημοτικότητα της φιλοσόφου. Η εκδοχή αυτή ενοχοποιεί άμεσα τον επίσκοπο και παρουσιάζει τον φόνο ως μια σαφή έκφραση της έχθρας ανάμεσα στον χριστιανισμό και την εθνική φιλοσοφία. Βέβαια, είναι μάλλον απίθανο ο Κύριλλος, που χειροτονήθηκε επίσκοπος τον Οκτώβριο του 412, να πληροφορήθηκε τη δημοτικότητα της Υπατίας τον Μάρτιο του 415. Η Υπατία ήταν διάσημη εδώ και μία -αν όχι δύο-δεκαετίες"^[104].

Και συμπληρώνει: για τον λόγο αυτό, "για τον ιστορικό, πολύ πειστικότερος από τον Δαμάσκιο είναι ο Σωκράτης"^[105]. Επιπλέον, ο J.M. Rist σημειώνει ότι δεν υπάρχει τίποτα στην επισκοπική πορεία του Κυρίλλου που να αφήνει να εννοηθεί ότι θα μπορούσε να οργανώσει μια δολοφονία από καθαρό φθόνο για την αυξημένη δημοτικότητα κάποιου^[106].

Ο Ιωάννης Μαλάλας, έναν αιώνα αργότερα, αναφέρει ότι "εκείνον δε τον καιρόν παρρησίαν λαβόντες υπό του επισκόπου" "οι Αλεξανδρείς", δολοφόνησαν την Υπατία^[107]. Για το εδάφιο αυτό, υπάρχει η αντίληψη ότι αποτελεί "μια ασαφή πληροφορία"^[108]. Η Maria Dzielska, έχει επισημάνει ότι "η πλέον αξιόπιστη πηγή" είναι ο σύγχρονος των γεγονότων Σωκράτης και ακόμα ότι "η μοναδική σαφής και ξεκάθαρη κατηγορία κατά του πατριάρχη και των χριστιανών της Αλεξάνδρειας αναφέρεται στο έργο του Δαμασκίου Ισιδώρου βίος"^[109]. Το ίδιο

σημειώνει και ο καθ. Στ. Παπαδόπουλος: "καμία ιστορική πηγή δεν αποδίδει άμεσα ευθύνη" στον Κύριλλο^[110]. Αυτό ίσως σημαίνει, ότι ερμηνεύει την φράση του Μαλάλα στο ίδιο πνεύμα με τον J.C. Robertson, ότι οι οπαδοί του Κύριλλου ήταν ενθαρρημένοι από την μέχρι τότε συμπεριφορά του^[111]. Διευκρινίζει όμως ο J.C. Robertson πως το γεγονός "ότι ο Κύριλλος είχε οποιαδήποτε συμμετοχή σε αυτή τη θηριωδία, δείχνει να αποτελεί μια αστήρικτη συκοφαντία"^[112]. Από τα παραπάνω φαίνεται πως το εδάφιο του Μαλάλα δεν έχει κατανοηθεί σαν να μιλά για σχεδιασμό ή συμμετοχή του Κύριλλου στο έγκλημα, αλλά περισσότερο σαν να τον αναφέρει "ως εξερεθίσαντα τον ευερέθιστον λαόν της Αλεξανδρείας"^[113]. Όπως γράφει ο W. Bright, αν δεν είχε γίνει η επίθεση κατά των Εβραίων, δεν θα είχε γίνει και ο φόνος της Υπατίας, χωρίς όμως να θεωρεί ότι ο Κύριλλος ήταν συμμετοχος στην "φριχτή αυτή πράξη"^[114].

Αυτή την ευθύνη ίσως καταλογίζει στον Κύριλλο ο σύγχρονος της Υπατίας, ιστορικός Σωκράτης, καθώς δεν απαγγέλει κατηγορία συννενοχής στον Κύριλλο αλλά εξιστορεί ότι το έγκλημα διέπραξαν κάποιοι "τους οποίους κατηύθυνε κάποιος Πέτρος", και όχι ο ίδιος ο Κύριλλος. Έτσι, μένει στη διαπίστωση ότι η δολοφονία της Υπατίας αποτέλεσε μομφή/όνειδος για τον Κύριλλο και την Εκκλησία της Αλεξάνδρειας. Η ακριβής φράση που χρησιμοποιεί ο Σωκράτης είναι: "Τούτο ου μικρόν μώμον Κυρίλλω και τη Αλεξανδρέων εκκλησία ειργάσατο"^[115]. Δύσκολα μπορεί να θεωρηθεί ότι εδώ υπονοείται άμεση εμπλοκή του επισκόπου, καθώς ο ίδιος ακριβώς "μώμος" (μομφή/όνειδος) απευθύνεται και στον Κύριλλο αλλά και σε ολόκληρη την Εκκλησία της Αλεξάνδρειας, "κανείς όμως δεν θα έλεγε ότι η Εκκλησία αυτή ήταν ένοχη για το έγκλημα", σχολιάζει ο W. Bright^[116].

Επιπλέον -έχοντας υπόψη βέβαια ότι τα εδάφια μας τα διασώζει ο Φώτιος-, ο αρειανιστής Φιλοστόργιος, επίσης σύγχρονος της Υπατίας, ενώ καταγγέλει τους Ορθοδόξους γενικά (αυτούς που πρεσβεύουν το ομοούσιον^[117]), εντούτοις δεν κατονομάζει τον δογματικό του αντίπαλο Κύριλλο^[118]. Η απουσία αναφοράς στο όνομα του Κύριλλου από τον Φιλοστόργιο, αποκτάει μεγαλύτερο ενδιαφέρον σε περίπτωση που ισχύουν και κατά ένα μέρος έστω, όσα του καταλογίζει ο Φώτιος στη Βιβλιοθήκη του: "Εξαίρει συλλήβδην τους αρειανίζοντες, περιλούζει με ύβρεις τους ορθοδόξους, έτσι που η ιστορία του να μην είναι ιστορία αλλά μάλλον εγκώμιο, αφενός, των αιρετικών, απροκάλυπτος ψόγος αφετέρου και «κατηγορώ» κατά των ορθοδόξων"^[119]. Ο επίσης μεταγενέστερος των γεγονότων Θεοφάνης, αναφέρει ότι την Υπατία σκότωσαν "κάποιοι" ("τινές ανείλον"^[120]).

Αυτό που μοιάζει βέβαιο στις κρίσεις των ερευνητών, είναι ότι οι ένοχοι ήταν οπαδοί του Κύριλλου. Στο *"The Oxford dictionary of the Christian Church"*, στα δύο άρθρα που αναφέρονται στο γεγονός, μεταφέρεται η σχετική αβεβαιότητα για τη συμμετοχή του Κύριλλου, και η βεβαιότητα ότι επρόκειτο για υποστηρικτές του: α) άρθρο *Cyriil*: "Ο Κύριλλος [...] άνοιξε διαμάχη με [...] τον αυτοκρατορικό έπαρχο, Ορέστη, και αν αυτός ο ίδιος δεν έφερε καμία προσωπική ευθύνη για το θάνατο της διακεκριμένης φιλοσόφου Υπατίας, η δολοφονία της ήταν σίγουρα έργο των υποστηρικτών του."^[121], β) άρθρο *Hypatia*: "δέχθηκε επίθεση από έναν χριστιανικό όχλο υπό τον έλεγχο Πέτρου του Αναγνώστη και θανατώθηκε. Ο αρχιεπίσκοπος, Κύριλλος, θεωρήθηκε ύποπτος για ανάμιξη, αλλά η ευθύνη του, δεν αποδείχθηκε ποτέ."^[122].

Ο ιστορικός *Philip Schaff* θεωρεί ότι τα στοιχεία δεν επαρκούν ώστε να υπάρξουν ισχυρισμοί περί άμεσης ευθύνης του Κύριλλου^[123]. Αυτή η αδυναμία είναι φανερή στις διατυπώσεις των μελετητών. Σύμφωνα με τον *Pierre Chuvin* "είναι φανερό ότι τα χέρια του [Κύριλλου] δεν θα μπορούσε να είναι καθαρά σε ένα έγκλημα που διαπράχθηκε μέσα στον ίδιο τον πατριαρχικό ναό του"^[124], από την άλλη μεριά όμως, θεωρεί ότι "δεν μπορούμε να υπολογίσουμε με ακρίβεια την ευθύνη του επισκόπου σε αυτήν την τραγική εξέλιξη"^[125].

Παρομοίως, και η *Maria Dzielska* γράφει ότι "είμαστε υποχρεωμένοι να δεχτούμε κάποια ενοχή του Κυρίλλου. Δεν μπορούμε να φτάσουμε τόσο μακριά όσο ο Σέφερ που τον απαλλάσσει πλήρως και επιρρίπτει την ευθύνη στον Ορέστη...[και] ανεξαρτήτως αν ήταν άμεσα ή έμμεσα αναμεμιγμένος, ο Κύριλλος παραβίασε τις αρχές της χριστιανικής ηθικής τάξης"^[126]. Και προσθέτει: "δεν υπάρχει αμφιβολία ότι [ο Κύριλλος] ήταν ο βασικός υποκινητής της εκστρατείας εναντίον της Υπατίας, υποδαυλίζοντας την προκατάληψη και την εχθρότητα εναντίον της φιλοσόφου", παρά τούτα όμως, η ίδια πάλι σημειώνει ότι "δεν μπορεί να θεωρηθεί νομικά υπεύθυνος για τον σχεδιασμό του εγκλήματος"^[127]. Όπως είχε γράψει ο *Crawford*, θα μπορούσε το έγκλημα κάλλιστα να συντελέστηκε με πρωτοβουλία μερίδας του λαού της Αλεξάνδρειας^[128]. Εδώ θα πρέπει να προσθέσουμε ότι ο καθ. *Στυλιανός Παπαδόπουλος* δεν αποδέχεται την πιθανότητα ο Κύριλλος να ήταν αυτός που υποδαύλιζε την εχθρότητα κατά της Υπατίας: "Κάποιοι απαίδευτοι και θερμόαιμοι χριστιανοί απέδιδαν στην γνωστή τότε νεοπλατωνική φιλόσοφο Υπατία (355-415) την αδιαλλαξία και την άρνηση του Ορέστη να συμφιλιωθεί με τον Κύριλλο. Το κύρος και η φήμη της Υπατίας ίσως κάποιους ενοχλούσε, αλλά γι' αυτό δεν ευθυνότανε ο Κύριλλος, που άλλωστε σχετιζότανε φιλικά με μορφωμένους εθνικούς"^[129].

Το γεγονός πάντως, "στερείται κάθε ουσιαστικής αποδείξεως που να

συνδέει τον Αγ. Κύριλλο άμεσα με το επεισόδιο" γράφει ο Γεώργιος Φλωρόφσκυ^[130] και ο J.M. Rist συμφωνεί: "δεν φαίνεται να υπάρχει λόγος να εμπλακεί ο Κύριλλος στον φόνο αυτό καθαυτό"^[131]. Σύμφωνα με τον Στ. Παπαδόπουλο, η ευθύνη του Κύριλλου, "αν υπάρχει, πρέπει να περιορισθεί στο ότι δεν κατόρθωσε ν' απομονώσει ή ν' αποθαρρύνει τους φανατικούς χριστιανούς"^[132].

Για τον καθ. Παν. Χρήστου, "είναι φανερόν ότι ο Κύριλλος δεν είχε καμμίαν ανάμιξιν εις το επεισόδιον, διότι, αν συνέβαινε κάτι παρόμοιον, και ο Σωκράτης θα το ανέφερε ρητώς και οι μετέπειτα αντίπαλοι του Νεστοριανοί δεν θα παρέλειπαν να το χρησιμοποιήσουν ως όπλον εναντίον του"^[133]. Σημαντική παράμετρος για το γεγονός ότι ο Σωκράτης δεν κατονομάζει τον Κύριλλο ως υπεύθυνο για το θάνατο της Υπατίας, θα πρέπει να θεωρηθεί ότι ο εκκλησιαστικός ιστορικός βρισκόταν στην "ασφαλή απόσταση της Κωνσταντινούπολης" οπότε δεν θα είχε ενδοιασμούς να το κάνει αν ήταν αλήθεια, και επιπλέον, "ως φίλα προσκείμενος στους Νοβατιανούς" τους οποίους εδίωξε ο Κύριλλος θα είχε έναν λόγο ακόμη να μην αποκρύψει τυχόν άμεση εμπλοκή του Κύριλλου^[134].

Αρχαίες Πηγές για την Υπατία

Για μια πλήρη παραπομπή στις πηγές που αφορούν τη ζωή, τη διδασκαλία και το θάνατο της Υπατίας, βλ. στο διαδίκτυο Michael A. B. Deakin: *The Primary Sources for the Life and Work of Hypatia of Alexandria* (<http://www.polyamory.org/~howard/Hypatia/primary-sources.html>) (αγγλικά).

Μερικές από τις αρχαίες πηγές^[135]:

1. Σωκράτης Σχολαστικός (379-450), *Εκκλησιαστική Ιστορία*, **PG** 67,768B-769A.
2. Φιλοστόργιος από την Καππαδοκία (Αρειανιστής, γέν. 368), *Εκκλησιαστική Ιστορία*, **PG** 65,564.
3. Συνεσίου, *Επιστολές*:
 1. 10 (**PG** 66,1348),
 2. 15 (**PG** 66,1352),
 3. 16 (**PG** 66,1352),
 4. 33 (**PG** 66,1361),
 5. 80 (αναφέρεται στη βιβλιογραφία ως **81**) (**PG** 66,1452),
 6. 124 (**PG** 66,1504),
 7. 153 (αναφέρεται στη βιβλιογραφία ως **154**) (**PG** 66,1553-1557).
4. Ιωάννης Μαλάλας (491-578), *Χρονογραφία*, **PG** 97,536A.
5. Ιωάννης Νικίου (Μονοφυσίτης, 7ος αιώνας), *Χρονικόν*, βλ. στο

διαδίκτυο *The Chronicle of John*, Chapter *LXXXIV*, Pars. **87-103** (http://www.ccel.org/ccel/pearse/morefathers/files/nikiu2_chronicle.htm) (αγγλικά).

6. Λεξικό *Σούδα* ή *Σουίδα*, γράμμα Ύψιλον, 166 (περιέχει και την εκδοχή του *Δαμασκίου* από το έργο του "*Ισιδώρου βίος*"). Έκδοση λεξικού *Σούδα*: Bekkeri Immanuelis, *Suidae Lexicon*, Berolini 1854, σελ. 1069-1070 (το ίδιο και από τις εκδ. Γεωργιάδη: *Λεξικόν Σούδα (Σουίδα)*, τόμ. 2 (ΚΕΚ-Ω), Αθήνα 2002, σελ. 1067), βλ. και στο διαδίκτυο (για πολυτονικά ελληνικά, στο μενού "*Greek display*", επιλέγουμε "*Unicode UTF8*") (http://www.stoa.org/sol-bin//search.pl?search_method=QUERY&login=&enlogin=&searchstr=upsilon,166&field=adlerhw_gr&db=REAL) .
7. *Θεοφάνους* (752-818), *Χρονικόν*, **PG** 108,224-225.
8. *Νικηφ. Καλλίστου* (1253-1335), *Εκκλησιαστική Ιστορία*, **PG** 146,1105-1108.

Υποσημειώσεις

1. ↑ Η γέννηση της τοποθετείται στα 370 στο: J. M. Rist, *Hypatia*, Phoenix, τόμ., 19, αρ. 3, (1965), σελ. 215.
2. ↑ Βλ. Dzielska Maria, *Υπατία η Αλεξανδρινή*, Ενάλιος, Αθήνα 1997, σελ. 188. Η συγγραφέας σημειώνει: "*Έχουμε εξακριβώσει ότι η φιλόσοφος γεννήθηκε γύρω στο 355 μ.Χ. και όχι, όπως υποστηρίζεται συνήθως, γύρω στο 370*".
3. ↑ Σωκράτους, *Εκκλ. Ιστορία*, **PG** 67,769A.
4. ↑ Μιχάλαγα Δέσποινα, *Οι Παραβαλανείς ως φορείς κοινωνικής αντίληψης των πρώτων χριστιανικών χρόνων*, ΕΕΘΣΑ, τόμ. 34, Αθήνα 1999, σελ. 549.
5. ↑ Λαμπροπούλου Σταυρούλα, *Υπατία, η Αλεξανδρινή φιλόσοφος*, περιοδ. *Πλάτων*, έτος ΚΘ', τόμ. 29, τεύχ. 57-58, Αθήνα 1977, σελ. 76.
6. ↑ Ματσούκας Α. Νίκος, *Ορθοδοξία και Αίρεση στους εκκλησιαστικούς συγγραφείς του Δ', Ε', ΣΤ' αιώνα*, 2η έκδ., Θεσσαλονίκη 1992, σελ. 221.
7. ↑ Chuvin Pierre, *Οι τελευταίοι εθνικοί. Ένα χρονικό της ήττας του παγανισμού*, εκδ. Θύραθεν, Θεσσαλονίκη 2004, σελ. 112.
8. ↑ Bekkeri Immanuelis, *Suidae Lexicon*, Berolini 1854, σελ. 1069.
9. ↑ Dzielska Maria, *Υπατία η Αλεξανδρινή*, ό.π., σελ. 130.
10. ↑ Dzielska Maria, *Υπατία η Αλεξανδρινή*, ό.π., σελ. 130.
11. ↑ *Χρονογραφία*, **PG** 97,536A.
12. ↑ Dzielska Maria, *Υπατία η Αλεξανδρινή*, ό.π.
13. ↑ π.χ. στο Graf Fritz, *Εισαγωγή στην Αρχαιογνωσία*, τόμ. Β'. *Ρώμη*, 2η έκδ. Παπαδήμας, Αθήνα 2001, σελ. 474.
14. ↑ Dzielska Maria, *Υπατία η Αλεξανδρινή*, ό.π.
15. ↑ Dzielska Maria, *Υπατία η Αλεξανδρινή*, ό.π., σελ. 131.
16. ↑ *Υπατία, εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος-Λαρούς-Μπριτάννικα*, τόμ. 59, εκδ. Πάπυρος, Αθήνα 2004-2005 [CD-ROM].
17. ↑ Kroh Paul, *Λεξικό αρχαίων συγγραφέων Ελλήνων και Λατίνων*, University Studio Press, Θεσσαλονίκη 1996, σελ. 448.
18. ↑ Dzielska Maria, *Υπατία η Αλεξανδρινή*, ό.π., σελ. 109.
19. ↑ Σπετσιέρης Κωνσταντίνος, *Εικόνες Ελλήνων Φιλόσοφων εις Εκκλησίας* (Συμπληρωματικά Στοιχεία), ΕΕΦΣΠΑ, περίοδος Β',

- τόμ. ΚΔ', 1973-1974, σελ. 420.
20. ↑ Σωκράτους, *Εκκλ. Ιστορία*, **PG** 67,768B.
 21. ↑ Dzielska Maria, *Υπατία η Αλεξανδρινή*, ό.π., σελ. 110.
 22. ↑ Dzielska Maria, *Υπατία η Αλεξανδρινή*, ό.π., σελ. 113-114.
 23. ↑ Kroh Paul, *Λεξικό αρχαίων συγγραφέων...*, ό.π., 449.
 24. ↑ Σωκράτους, *Εκκλ. Ιστορία*, **PG** 67,768B.
 25. ↑ Dzielska Maria, *Υπατία η Αλεξανδρινή*, ό.π., σελ. 112-113.
 26. ↑ Dzielska Maria, *Υπατία η Αλεξανδρινή*, ό.π., σελ. 18 (στις σελ. 17-57 βλ. τη σχετική βιβλιογραφία και έλεγχο των πηγών).
 27. ↑ Chuvin Pierre, *Οι τελευταίοι εθνικοί...*, ό.π., σελ. 111.
 28. ↑ Dzielska Maria, *Υπατία η Αλεξανδρινή*, ό.π.
 29. ↑ Μεταλληνός Δ. Γεώργιος, *Παγανιστικός Ελληνισμός ή Ελληνορθοδοξία;*, 3η έκδ., Αρμός, 2003, σελ. 138.
 30. ↑ Dzielska Maria, *Υπατία η Αλεξανδρινή*, ό.π., σελ. 58.
 31. ↑ Μιχάλαγα Δέσποινα, *Οι Παραβαλανείς...*, ό.π., σελ. 547.
 32. ↑ Chuvin Pierre, *Οι τελευταίοι εθνικοί...*, ό.π., σελ. 111.
 33. ↑ Παπαδόπουλος Γ. Στυλιανός, *Άγιος Κύριλλος Αλεξανδρείας, Αποστολική Διακονία*, Αθήνα 2004, σελ. 31.
 34. ↑ Μαντάς Κώστας, *Σύντομη αναδρομή στην ιστορία της γυναικείας εκπαίδευσης*, στο περιοδ. *Αρχαιολογία και Τέχνες*, Ίδρυμα Μελετών Λαμπράκη, τεύχ. 81 (Δεκέμβριος 2001), σελ. 91. Ο Κώστας Μαντάς προσθέτει στη συνέχεια ότι "αυτή η απώθηση της ιδιαιτερότητας του φύλου μιας διανοήτριας, έφθασε ως κληρονομιά ως τον 20ό αιώνα, ως τα κείμενα της ίδιας της Σιμόν ντε Μποβουάρ".
 35. ↑ Dzielska Maria, *Υπατία η Αλεξανδρινή*, ό.π., σελ. 17.
 36. ↑ Dzielska Maria, *Υπατία η Αλεξανδρινή*, ό.π., σελ. 105-106.
 37. ↑ Clark Gillian, *Οι γυναίκες στην όψιμη αρχαιότητα*, Παπαδήμας, Αθήνα 1997, σελ. 124
 38. ↑ Για τη διήγηση αυτή βλ. και λεξικό *Σούδα*, στο Bekkeri Immanuelis, *Suidae Lexicon*, Berolini 1854, σελ. 1069: "το σύμβολον επιδείξασαν της ακαθάρτου γεννέσεως". Η ιστορία αυτή που ενσωματώνει η *Σούδα*, προέρχεται από το έργο του *Δαμασκίου*, "Ισιδώρου βίος" (Dzielska, *Υπατία...*, ό.π., σελ. 99).
 39. ↑ Dzielska Maria, *Υπατία η Αλεξανδρινή*, ό.π., σελ. 21.
 40. ↑ Βλ. εκδοχές του μύθου στο Dzielska Maria, *Υπατία η Αλεξανδρινή*, ό.π., σελ. 18.40.
 41. ↑ Dzielska Maria, *Υπατία η Αλεξανδρινή*, ό.π., σελ. 188-189.
 42. ↑ Dzielska Maria, *Υπατία η Αλεξανδρινή*, ό.π., σελ. 21.
 43. ↑ Dzielska Maria, *Υπατία η Αλεξανδρινή*, ό.π.
 44. ↑ Μεταλληνός Δ. Γεώργιος, *Παγανιστικός Ελληνισμός...*, ό.π., σελ. 140.141.
 45. ↑ Σωκράτους, *Εκκλ. Ιστορία*, **PG** 67,768B
 46. ↑ Dzielska Maria, *Υπατία η Αλεξανδρινή*, ό.π., σελ. 106, υποσημ. #50.
 47. ↑ Μεταλληνός Δ. Γεώργιος, *Παγανιστικός Ελληνισμός...*, ό.π., σελ. 140.
 48. ↑ Dzielska Maria, *Υπατία η Αλεξανδρινή*, ό.π., σελ. 168.
 49. ↑ Βλ. Dzielska Maria, *Υπατία η Αλεξανδρινή*, ό.π., σελ. 22.
 50. ↑ Βλ. Βελουδής Γεώργιος, "Το στέμμα και η λύρα. Η "αυλική" ποίηση στην εποχή του Όθωνα (1832/33-1862)", περιοδ. *Ελληνικά*, τόμ. 51, τεύχ. 2, Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη 2001, σελ. 360.
 51. ↑ Dodds R. E., *Οι Έλληνες και το Παράλογο*, έκδ. 2η αναθεωρημένη, Καρδαμίτσας, Αθήνα 1996, σελ. 123-124.

52. ↑ De Ste. Croix, G. E. M., *Ο χριστιανισμός και η Ρώμη, διωγμοί, αιρέσεις και ήθη*, ΜΙΕΤ, Αθήνα 2005, σελ. 26.
53. ↑ Ματσούκας Α. Νίκος, *Ορθοδοξία και Αίρεση...*, ό.π., σελ. 222.
54. ↑ Ματσούκας Α. Νίκος, *Ορθοδοξία και Αίρεση...*, ό.π.
55. ↑ Ματσούκας Α. Νίκος, *Ορθοδοξία και Αίρεση...*, στο ίδιο.
56. ↑ Ματσούκας Α. Νίκος, *Ορθοδοξία και Αίρεση...*, ό.π.
57. ↑ Ματσούκας Α. Νίκος, "Μισού αιώνα έργα και όνειρα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης", Πουρναράς, Θεσσαλονίκη 2003, σελ. 234-235.
58. ↑ Μιχάλαγα Δέσποινα, *Οι Παραβαλανείς...*, ό.π., σελ. 547.
59. ↑ Ως "η πλέον αξιόπιστη πηγή" χαρακτηρίζεται ο Σωκράτης και στο: Dzielska Maria, *Υπατία η Αλεξανδρινή*, ό.π., σελ. 83.
60. ↑ Λαμπροπούλου Σταυρούλα, *Υπατία...*, ό.π., σελ. 66.
61. ↑ Dzielska Maria, *Υπατία η Αλεξανδρινή*, ό.π., σελ. 200.
62. ↑ Λαμπροπούλου Σταυρούλα, *Υπατία...*, ό.π., σελ. 66.
63. ↑ Καρπόζηλος Απόστολος, *Βυζαντινοί Ιστορικοί και Χρονογράφοι*, τόμ. Α' (4ος-7ος αι.), Αθήνα 1997, η αναφορά από το: Μεταλληνός Δ. Γεώργιος, *Παγανιστικός Ελληνισμός ή Ελληνορθοδοξία;*, 3η έκδ., Αρμός, 2003, σελ. 186.
64. ↑ Chuvin Pierre, *Οι τελευταίοι εθνικοί...*, ό.π., σελ. 111.
65. ↑ Στο πρωτότυπο: "What Philostorgius has to say about Hypatia's death can be discounted. His bald statement that she was lynched by the orthodox party (υπό των το ομοούσιον πρεσβευόντων) can be regarded as the malevolence of an Arian who hated Alexandria, home of the great enemy Athanasius. And in this matter the Suda seems as unreliable as Philostorgius." (J. M. Rist, *Hypatia*, Phoenix, τόμ., 19, αρ. 3, (1965), σελ. 222).
66. ↑ Σωκράτους, *Εκκλ. Ιστορία*, **PG** 67,761A.
67. ↑ Φλορόφσκυ Γεώργιος, *Οι Βυζαντινοί Πατέρες του 5ου αιώνα*, Πουρναράς, Θεσσαλονίκη 1992, σελ. 457.
68. ↑ Μεταλληνός Δ. Γεώργιος, *Παγανιστικός Ελληνισμός...*, ό.π., σελ. 140-141.
69. ↑ Dzielska Maria, *Υπατία η Αλεξανδρινή*, ό.π., σελ. 159.
70. ↑ Λαμπροπούλου Σταυρούλα, *Υπατία...*, ό.π., σελ. 68.
71. ↑ Φλορόφσκυ Γεώργιος, *Οι Βυζαντινοί Πατέρες...*, ό.π., σελ. 456.
72. ↑ Dzielska Maria, *Υπατία η Αλεξανδρινή*, ό.π., σελ. 160.
73. ↑ Ματσούκας Α. Νίκος, *Ορθοδοξία και Αίρεση...*, ό.π., σελ. 221.
74. ↑ Καρπόζηλος Απόστολος, *Βυζαντινοί Ιστορικοί και Χρονογράφοι*, τόμ. Α' (4ος-7ος αι.), Αθήνα 1997, η αναφορά από το: Μεταλληνός Δ. Γεώργιος, *Παγανιστικός Ελληνισμός ή Ελληνορθοδοξία;*, 3η έκδ., Αρμός, 2003, σελ. 187.
75. ↑ Χρήστου Παναγιώτης, *Ελληνική Πατρολογία*, τόμ. Δ', 2η έκδ., Κυρομάνος, Θεσσαλονίκη 2006, σελ. 341.
76. ↑ Dzielska Maria, *Υπατία η Αλεξανδρινή*, ό.π., σελ. 161.
77. ↑ Θεοφάνους, *Χρονικόν*, **PG** 108,224.
78. ↑ Φλορόφσκυ Γεώργιος, *Οι Βυζαντινοί Πατέρες...*, ό.π., σελ. 457.
79. ↑ Dzielska Maria, *Υπατία η Αλεξανδρινή*, ό.π., σελ. 161-162.
80. ↑ Dzielska Maria, *Υπατία η Αλεξανδρινή*, ό.π., σελ. 162.
81. ↑ Μεταλληνός Δ. Γεώργιος, *Παγανιστικός Ελληνισμός...*, ό.π., σελ. 141.
82. ↑ Dzielska Maria, *Υπατία η Αλεξανδρινή*, ό.π., σελ. 164.
83. ↑ Dzielska Maria, *Υπατία η Αλεξανδρινή*, ό.π.

84. ↑ Dzielska Maria, *Υπατία η Αλεξανδρινή*, ό.π., σελ. 164-165.
85. ↑ Μεταλληνός Δ. Γεώργιος, *Παγανιστικός Ελληνισμός...*, ό.π., σελ. 142-143.
86. ↑ Μτφρ. στο Dzielska Maria, *Υπατία η Αλεξανδρινή*, ό.π., σελ. 43-44.
87. ↑ Chuvin Pierre, *Οι τελευταίοι εθνικοί...*, ό.π., σελ. 112.
88. ↑ Μεταλληνός Δ. Γεώργιος, *Παγανιστικός Ελληνισμός...*, ό.π., σελ. 142.
89. ↑ Dzielska Maria, *Υπατία η Αλεξανδρινή*, ό.π., σελ. 192, υποσημ. #1.
90. ↑ Dzielska Maria, *Υπατία η Αλεξανδρινή*, ό.π., σελ. 200.
91. ↑ Dzielska Maria, *Υπατία η Αλεξανδρινή*, ό.π., σελ. 192-193.
92. ↑ Dzielska Maria, *Υπατία η Αλεξανδρινή*, ό.π., σελ. 194-195.
93. ↑ Dzielska Maria, *Υπατία η Αλεξανδρινή*, ό.π., σελ. 185.
94. ↑ Σωκράτους, *Εκκλ. Ιστορία*, 3,2: "τον Γεώργιον της εκκλησίας εκσύραντες, καμήλω τε προσδήσαντες, και σπαράξαντες, συν αύτη κατέκασαν".
95. ↑ Dzielska Maria, *Υπατία η Αλεξανδρινή*, ό.π., σελ. 184.
96. ↑ Dzielska Maria, *Υπατία η Αλεξανδρινή*, ό.π., σελ. 185.
97. ↑ Κοντοστεργίου Δέσποινα, *Αι Οικουμενικά Σύνοδοι*, Πουρναράς, Θεσσαλονίκη 1997, σελ. 94.
98. ↑ Dzielska Maria, *Υπατία η Αλεξανδρινή*, στο ίδιο.
99. ↑ Chuvin Pierre, *Οι τελευταίοι εθνικοί...*, ό.π., σελ. 111.
100. ↑ Dzielska Maria, *Υπατία η Αλεξανδρινή*, ό.π., σελ. 44.
101. ↑ Σαββίδης Αλέξης, *Τα Χρόνια Σχηματοποίησης του Βυζαντίου, 284-518 μ.Χ.*, Ιστορικές Εκδόσεις Στέφανος Δ. Βασιλόπουλος, Αθήνα 1983, σελ. 82.
102. ↑ Dzielska Maria, *Υπατία η Αλεξανδρινή*, ό.π., σελ. 44.
103. ↑ Στο πρωτότυπο: "What Philostorgius has to say about Hypatia's death can be discounted. His bald statement that she was lynched by the orthodox party (υπό των το ομοούσιον πρεσβευόντων) can be regarded as the malevolence of an Arian who hated Alexandria, home of the great enemy Athanasius. And in this matter the Suda seems as unreliable as Philostorgius." (J. M. Rist, *Hypatia*, Phoenix, τόμ., 19, αρ. 3, (1965), σελ. 222).
104. ↑ Chuvin Pierre, *Οι τελευταίοι εθνικοί...*, ό.π., σελ. 111.
105. ↑ Chuvin Pierre, *Οι τελευταίοι εθνικοί...*, ό.π.
106. ↑ Στο πρωτότυπο: "there is nothing in his career which would suggest that he would plot a murder through mere envy of someone else's popularity" (J. M. Rist, *Hypatia*, ό.π., σελ. 222).
107. ↑ Ιωάννης Μαλάλας, *Χρονογραφία*, **PG** 97,536A.
108. ↑ Στο πρωτότυπο: "vague scraps of information have reached the pages of Malalas" (J. M. Rist, *Hypatia*, Phoenix, τόμ., 19, αρ. 3, (1965), σελ. 215).
109. ↑ Dzielska Maria, *Υπατία η Αλεξανδρινή*, ό.π., σελ. 44.
110. ↑ Παπαδόπουλος Γ. Στυλιανός, *Άγιος Κύριλλος...*, ό.π., σελ. 30.
111. ↑ Στο πρωτότυπο: "they had unquestionably drawn encouragement from his earlier proceedings" (Philip Schaff, *History of the christian church*, Vol. 3 (Chapter X, §171. Cyril of alexandria), Wm. B. Eerdmans, Grand Rapids, Michigan 1910, σελ. 943, υποσημ. #1).
112. ↑ Στο πρωτότυπο: "That Cyril had any share in this atrocity appears to be an unsupported calumny" (Philip Schaff, *History of the christian church*, ό.π.
113. ↑ Άρθρο Υπατία, στο: Βουτυράς Σταύρος, *Λεξικόν Ιστορίας και Γεωγραφίας πάντων των εθνών από των αρχαιοτάτων χρόνων*, τόμ. 9, εν

- Κωνσταντινουπόλει 1890, σελ. 23.
114. ↑ Στο πρωτότυπο: "*Cyril was no party to this hideous deed but it was the work of men whose passions he had originally called out. Had there been no onslaught on the synagogues, there would doubtless have been no murder of Hypatia.*" (William Bright, *A History of the Church (313-451)*, Oxford, London 1860, σελ. 274-275).
115. ↑ Σωκράτους, *Εκκλ. Ιστορία*, **PG** 67,769A.
116. ↑ Βλ. υποσημείωση-σχόλιο στη φράση αυτή του Σωκράτη στο William Bright, *A History of the Church (313-451)*, Oxford, London 1860, σελ. 275.
117. ↑ Φιλοστόργιος, *Εκκλ. Ιστορ.* VIII, 9 (**PG** 65,564).
118. ↑ Ο οποίος μάλιστα έγραψε κείμενα όπως το *Θησαυρός περί της Αγ. και Ομοουσίου Τριάδος* (**PG** 75,23 κ.ε.), "*το συστηματικώτερον εξ όλων των κατά του αρειανισμού γραφέντων συγγραμμάτων*" (Χρήστου Παν., *Κύριλλος Αλεξανδρείας*, *ΘΗΕ* τόμ. 7 (1965), στ. 1167).
119. ↑ Στο πρωτότυπο: "*Εξαίρει τους Αρειανίζοντας άπαντας, λοιδορίαίς πλύνει τους ορθοδόξους, ως είναι την ιστορίαν αυτού μη ιστορίαν μάλλον αλλ' εγκώμιον μεν των αιρετικών, ψόγον δε γυμνόν και κατηγορίαν των ορθοδόξων*" (Πρωτότυπο και μετάφραση του αποσπάσματος στο: Φώτιος Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, *Βιβλιοθήκη - Όσα της ιστορίας* (μτφρ. Ευθυμιάδης Στέφανος), εκδ. Κανάκη, Αθήνα 2000, σελ. 76.77).
120. ↑ Θεοφάνους, *Χρονικόν*, **PG** 108,225.
121. ↑ Στο πρωτότυπο: "*Cyril [...] opened warfare with [...] the Imperial prefect, Orestes, and if he himself bore no personal responsibility for the death of the distinguished philosopher Hypatia, her murder was certainly the work of his supporters.*" (Cross F. L.-Livingstone E. A., *The Oxford dictionary of the Christian Church*, 3rd ed., Oxford University Press, New York 1997, σελ. 446).
122. ↑ Στο πρωτότυπο: "*she was attacked by a Christian mob under Peter the Reader and put to death. The archbishop, Cyril, was suspected of complicity, but his responsibility was never proved.*" (Cross F. L.-Livingstone E. A., *The Oxford dictionary of the Christian Church*, 3rd ed., Oxford University Press, New York 1997, σελ. 817).
123. ↑ Στο πρωτότυπο: "*Walch, Schrockh, Gibbon, and Milman incline to hold Cyril responsible for the murder of Hypatia, which was perpetrated under the direction of a reader of his church, by the name of Peter. But the evidence is not sufficient.*" (Philip Schaff, *History of the christian church*, ό.π.
124. ↑ Chuvin Pierre, *Οι τελευταίοι εθνικοί...*, ό.π., σελ. 111.
125. ↑ Chuvin Pierre, *Οι τελευταίοι εθνικοί...*, ό.π., σελ. 111.
126. ↑ Dzielska Maria, *Υπατία η Αλεξανδρινή*, ό.π., σελ. 182.
127. ↑ Dzielska Maria, *Υπατία η Αλεξανδρινή*, ό.π., σελ. 182.
128. ↑ Dzielska Maria, *Υπατία η Αλεξανδρινή*, ό.π., σελ. 192, υποσημ. #1.
129. ↑ Παπαδόπουλος Γ. Στυλιανός, *Πατρολογία*, τόμ. Γ', Γρηγόρης, Αθήνα 2010, σελ. 536.
130. ↑ Φλορόφσκυ Γεώργιος, *Οι Βυζαντινοί Πατέρες...*, ό.π., σελ. 457.
131. ↑ Στο πρωτότυπο: "*There appears no reason to implicate Cyril in the murder itself*" (J. M. Rist, *Hypatia*, ό.π., σελ. 224).
132. ↑ Παπαδόπουλος Γ. Στυλιανός, *Άγιος Κύριλλος...*, ό.π., σελ. 31.
133. ↑ Χρήστου Παναγιώτης, *Ελληνική Πατρολογία*, ό.π., σελ. 342.
134. ↑ Μιχάλαγα Δέσποινα, *Οι Παραβαλανείς...*, ό.π., σελ. 548.
135. ↑ Βλ. τις 9 σελίδες με αναφορές σε

Βιβλιογραφία

- Chuvin Pierre, *Οι τελευταίοι εθνικοί. Ένα χρονικό της ήττας του παγανισμού*, εκδ. Θύραθεν, Θεσσαλονίκη 2004, σελ. 108-112.
- Cross F. L.-Livingstone E. A., *The Oxford dictionary of the Christian Church*, 3rd ed., Oxford University Press, New York 1997, σελ. 446.817.
- Dzielska Maria, *Υπατία η Αλεξανδρινή* (μτφρ. Κουσούνελος Γιώργος), Ενάλιος, Αθήνα 1997.
- Kroh Paul, *Λεξικό αρχαίων συγγραφέων Ελλήνων και Λατίνων*, University Studio Press, Θεσσαλονίκη 1996, σελ. 448-449.
- Philip Schaff, *History of the christian church*, Vol. 3 (Chapter X, §171. Cyril of alexandria), Wm. B. Eerdmans, Grand Rapids, Michigan 1910, σελ. 943.
- Rist M.J., *Hypatia*, Phoenix, τόμ., 19, αρ. 3, (1965), σελ. 214-225.
- Υπατία, Βουτυράς Σταύρος, *Λεξικόν Ιστορίας και Γεωγραφίας πάντων των εθνών από των αρχαιοτάτων χρόνων*, τόμ. 9, εν Κωνσταντινουπόλει 1890, σελ. 23.
- Λαμπροπούλου Σταυρούλα, *Υπατία, η Αλεξανδρινή φιλόσοφος*, περιοδ. *Πλάτων*, έτος ΚΘ΄, τόμ. 29, τεύχ. 57-58, Αθήνα 1977, σελ. 65-78.
- Ματσούκας Α. Νίκος, *Ορθοδοξία και Αίρεση στους εκκλησιαστικούς συγγραφείς του Δ΄, Ε΄, ΣΤ΄ αιώνα*, 2η έκδ., Θεσσαλονίκη 1992, σελ. 221-222.
- Μεταλληνός Δ. Γεώργιος, *Παγανιστικός Ελληνισμός ή Ελληνορθοδοξία;*, 3η έκδ., Αρμός, 2003, σελ. 138-143 & 175-187.
- Μιχάλαγα Δέσποινα, *Οι Παραβαλανείς ως φορείς κοινωνικής αντίληψης των πρώτων χριστιανικών χρόνων*, ΕΕΘΣΑ, τόμ. 34, Αθήνα 1999, σελ. 547-550.
- Σαββίδης Αλέξης, *Τα Χρόνια Σχηματοποίησης του Βυζαντίου, 284-518 μ.Χ.*, Ιστορικές Εκδόσεις Στέφανος Δ. Βασιλόπουλος, Αθήνα 1983, σελ. 82-83.
- *Υπατία*, εγκυκλοπαίδεια *Πάπυρος-Λαρούς-Μπριτάννικα*, τόμ. 59, εκδ. Πάπυρος, Αθήνα 2004-2005 [CD-ROM].
- Φλορόφσκυ Γεώργιος, *Οι Βυζαντινοί Πατέρες του 5ου αιώνα*, Πουρναράς, Θεσσαλονίκη 1992, σελ. 456-457.
- Χρήστου Παναγιώτης, *Ελληνική Πατρολογία*, τόμ. Δ΄, 2η έκδ., Κυρομάνος, Θεσσαλονίκη 2006, σελ. 341-342.
- Χρήστου Παναγιώτης, *Κύριλλος Αλεξανδρείας*, *ΘΗΕ* τόμ. 7 (1965), στ. 1162.

Βλ. επίσης:

- Ενισλείδης Χρ., *Αγία Αικατερίνη*, *ΘΗΕ* τόμ. 1 (1962), στ. 1037-1039.

- Michael A. B. Deakin, The Primary Sources for the Life and Work of Hypatia of Alexandria (<http://www.polyamory.org/~howard/Hypatia/primary-sources.html>) .

Ανακτήθηκε από το "<http://el.orthodoxwiki.org/%CE%A5%CF%80%CE%B1%CF%84%CE%AF%CE%B1>".

Κατηγορίες: Άνθρωποι | 5ος αιώνας

Κατηγορίες > OrthodoxWiki > Κατηγορίες > Άνθρωποι
Κατηγορίες > OrthodoxWiki > Κατηγορίες > Αιώνας θανάτου
προσωπικότητων > 5ος αιώνας

- Τελευταία τροποποίηση 06:18, 25 Φεβρουαρίου 2011.
- [1 χρήστες online]
- Περιεχόμενο διαθέσιμο σύμφωνα με GFDL / CC by-sa.

Hosting provided by Orthodox Internet Services